

19 MAYIS'TA YUNANİSTAN'A ÇIKMAK

Yine bir Mayıs ayında bize Yunanistan yolları göründü. Garip bir tesadüf müdür, nasip midir bilinmez ama her sene 19 Mayıs'ta bizim Yunanistan'a gitme geleneğimiz oluştu. Güzel bir mevsimde, güzel bir vakitte yine Pazarkule'den daimî yol arkadaşım ve kadrosuz fotoğrafçım Sevgili Bülent Katkak'la Kapıkule'den Yunanistan'a giriş yaptık.

DİMETOKA

O pek sevdiğimiz Dimetoka'ya dağıyla, kalesiyle, **Yıldırım Bayezid-Çelebi Mehmed Camisi**yle, camiye örtmek isteyen kilisesiyle şöyle bir baktık. Aslında cami bizi uzaktan çağırdı, eski şehirdeki bu çağrıya tam uyacakken aşağıda kurulan yeni Dimetoka'nın soğuk yüzünü görünce Meriç ovalarında Osmanlı demiryolu peşinde Kızıldere'ye doğru yola koyulduk. Hedefimiz Kızıldere Irmağı kıyısındaki dergâhında Rumeli erenlerinden Kızıldeli'yi ziyaret etmek.

Hristiyan köyleri arasında güdük minaresiyle Arıpınar Köyü'nü (Agriani) geçince ortada çınarı, köprü kıyısında Microderio'ya ulaştık. Oradan artık Rousa'ya doğru ilerledik. Microderio Türkçe adıyla Küçük Derbent, Rousa ise Ruşenler. Kızıldere Irmağı'nın demir köprüsünden geçtikten sonra aşağı yukarı yüz hanelik (105 hane), 450 kişinin yaşadığı Rodoplar'da 400 metre irtifada bir Osmanlı-Türk köyüne ulaştık: Ruşenler.

SEYYİD ALİ SULTAN DERGÂHI

Ruşenler Köyü'nde dergâh başkanlığı yapan Ahmet Karahüseyin zaten bizi yol boyunca izlemiş ve dergâha gideceğimizi hissederek önümüzü kesmişti. Köyün girişindeki evinde bir kahve molasıyla bizi ağırladı. Dergâh ve türbe köyün biraz dışında. Kısa bir istirahat ve Ahmet Karahüseyin'den bölge yerleşim birimleri, insanlar, dergâhlar hatta Seçek Dağı'ndaki yağlı güreşten haber aldıktan sonra türbeye gittik.

Türbedar Müslim Baba sanki sessiz bir çiftliği andıran dergâhta ailesiyle oturuyor. Başka hiçbir "can" yok. **Seyyid Ali Sultan Dergâhi**. Kırklar kapısından giriliyor. Seyyid Ali Sultan diğer adı ile Kızıldeli. Vefatı 1402 tabelası var kapıda.

Türbe kitabesinde;

“Mamur

804 tarihinde olmuştur.

Yeni 1173’te eylendi.

Tamir gelib burda mesken etti,

bil ki ol gerçek veli noksan çok,

şifa umar senden derviş Ali.

804 H.= 1401 M.

1173 H.= 1159 M.

Tamir tarihi 2000 M.”

ibaresi var. Onun dışında geniş arsası, avluyu çeviren duvarıyla geniş bir çiftlik sanki. Avlusunda karadut ağacı.. Ama Rumeli’nin Sarı Saltuk’u, Akyazılı Sultan’ı, Otman Baba, Harabati Baba, Demir Babası gibi burası da önemli bir ziyaretgâh... Aş evi, paşalar konağı, türbe ve cem evi. Daha sonra yapılan konuk tesisleriyle şimdilik insanlara değil kuşlara, tavuklara, horozlara kalmış.

Bu dergâha daha önceden Harvard’dan Cemal Kafadar, Stanford’dan Heath Lowry gibi hocaların gelip gezdiğini bildiğimizden bizim için pek büyük keşif olmasa da en azından biraz gecikmiş bir vakitte gezginliğimizin kazasını yerine getirdik ve ayrıldık.

Dağlar tepeler aşarak yavaş yavaş yamaçlardan inerek yaka köylerinden ovaya doğru Şapçı-Gümölcine taraflarında dolaştık. Yine şirin bir çınaraltı kahvesine girdiğimizde (Ariyana) bana eskiden geldiğim Mehmet Müezzincioğlu’nun köyünü hatırlattı derken, kahvede görüştüklerimiz beni haklı çıkardı. Gerçekten Kozlukebir’deymişiz. Bir mola da orda verdik, soydaşlarla dertleştik sonra yine yola koyulduk ve Kavala’ya ulaştık.

Kavala’da artık bizim görmediğimiz yer zaten yok. Her bir köşesini defalarca gözden geçirmişiz, maksat limanda karnımızı doyurmak. Kavala lokantacıları Türkçe bilirler. Sardalya, hamsi, kalamar, lüfer, çupra, salata, patlıcan ezme, revani ve helva... Bu sefer uzun yola gideceğiz diye hafif yedik!.. Gece yarısı Aynaroz (Âgio Ôros)’a gitmek üzere son serbest girilebilen kasabaya Ouranopolis’e ulaştık.

DERGÂHTAN MANASTIRA: AYNARÖZ

Gezimizin birinci ayağı, bir büyük Bektaşî dergâhını can gözüyle görüp kısa bir dem “Hû” demek, ikincisi Aynaroz Dağı’ndaki eskiden tanıdığımız keşîşlere bir Allah’ın selamını vermek idi. Peder Nikola Girit asıllı çat pat Türkçe konuşan, İstanbul’u ve özellikle Bizans eserlerini çok iyi bilen ikona tamiri hususundaki ustalığıyla meşhur bir keşîş. İstanbul’da her görüşmemizde Aynaroz’a davet eder, bir de benim manastırı görün derdi. Bir garip keşîşi kim kırmak ister. Biz de sabahın erken saatinde Aynaroz’a giren limanda bir sürat vapuruyla bizi karşılamaya gelen Peder Nikola’yla beraber dalgaları aşarak Aynaroz’a bir kere daha ayak bastık. Ouranopolis Kulesi’nden tekneye binip Daphni İskeleyi’nden limana çıkıp giriş işlemlerini yapıyoruz. Bir nevi vize kontrolü yapılıyor. Daha önce öyle girmiştik, bu sefer doğrudan Daphni’ye uğramadan bir nevi eskort eşliğinde protokol muamelesi görerek manastırlar bölgesine giriyoruz. Aynaroz’un dinî başkenti ise Karyes Kasabası. Oraya girmek biraz daha zor, yolların aşılması biraz daha güç. Aşağı yukarı 2000 keşîşin yaşadığı bir dağ Aynaroz. Dereler, taraçalar, zeytinlikler, servilikler, sakızlıklar, katır turnakları ve mahmuz çiçekleri arasında küçük taş köprüler, mağaralar, manastırlar beldesi Aynaroz.

Daha önce gittiğimiz dağdaki **Simanopetros Manastırı** ve deniz kıyısındaki **Gregoriou Manastırı**’ndan sonra bu sefer de **Dionissiou Manastırı**’nda pederin misafiriyiz. Bize özel mihmandarlık yapacak ve manastırın kütüphanesinde bulunan eserlerini gösterecek.

Giritli Nikola önce manastırın baş rahibine bir selam verelim dedi ve Kıbrıs Magosalı Petros Efendi’ye uğradık. Şahane deniz manzaralı, arkasını dağa yaslamış, klimalı bir makam odası ve elinde son model cep telefonuyla baş rahip. Sanki bir uluslararası holdingin genel müdürü gibi.

Yine son derece iyi karşılanıyoruz, ikram üstüne ikram... Önce hoş geldin rakısı. “O bize ters”, deyince su, kahve, lokum vs... Normalde Aynaroz’un karasuları 500 metre. İzinsiz, patrikhaneden vizesiz 500 metreden yakın geçilemiyor. Geçenlerde

Türkiye’den önemli bir misafirin geldiğini eşinin bırakın karaya adım attırmak, limana bile çıkarılmadığını teknede açıkta bekletildiğini anlatıyorlar.

Akşamları sekiz buçukta manastırın kapıları kapanıyor.

Manastırda gece yarısından itibaren dualar, dersler, zikirler başlıyor. Sabah 6’ya kadar bütün gece. Birden üçe kadar tek başına dua, üçten altıya kadar kilisede dua, altıdan yediye kadar toplu ayin.

Bir de akşam saat 17.00’da ortak dua var. Günde iki öğün yemek; kuşluk ve akşam. Bazı günler hiç yok oruç zamanı, daha önce de böyle bir dönemde gelmiştik. Bu sefer ise misafir bulduğunu değil umduğunu yiyor. Zaten et yemeyeceğimizi, şarap içmeyeceğimizi, rakı kokusundan hoşlanmadığımızı biliyorlardı. Bizim için balık tutmuşlar, kırmızı soğanla ikram ettiler. Soğan her yemekte baş tacı. Hastalıklardan korunmak için ilaç olarak yiyorlarmış. Yemekten sonra gezmeğe çıkıyoruz.

Evvelden Aynaroz’da ziraî faaliyetler için ve manastırdan manastıra gitmek için katırlar kullanılıyormuş, şimdi katırları satarak 4 çeker jeep almışlar.

Kütüphane sanki bir müze gibi ikonaları, el yazması kitapları, Osmanlı döneminden fermanları görüyoruz. Daha sonra yamaçlarda geziyoruz ve sahile inerek Aynaroz’a veda ediyoruz. Megiste Lavra Manastırı avlusundaki anıt servileri yine göremedik.

Adada bize İstanbullu bir keşiş de refakat etti. İlk gençliğinde Ortaköy’de yaşamış sonra boğazdan ayrılmış manastıra kapılanmış. Türkçeyi kullanmaya kullanmaya biraz unutmuş. Dönüşte vapurda da yanımızda oturan gencin Türkçe konuştuğunu görünce şaşırdık. Meğer o da Moldova’dan gelen bir Gagavuzmuş. Doğu bloku komünizmden kurtulunca dine dönüş başlamış.

KARA BAHTLI VERİA: KARAFERYE

Tekrar karaya ulaşınca Bülent Katkak'ın usta şoförlüğüyle Selanik'e vardık. O gece ordayız. Selanik'in artık bize yabancı gelmediği malûm. Fazla oyalanmadan Galikos Irmağı'ndan Vardar'a atlayarak şeftali ovasına vasıl olup zeytinli yamaçlardan, çınarlı meydanlardan geçerek Veria'ya geliverdik. Bizim Osmanlının Karaferye'sine. İlerde eski şehirde önce dereyi arıyoruz, orada Sinan Bey Köprüsü olması lazım. Var ama pek harap. Dere yakınlarında bir garip cami. Düz çatılı, şerefesiz kırık beyaz minareli, iskeleyle alınmış minare minarelikten çıkmış tıpkı bir bacaya benzemiş. Önünde küçük bir servi ağacı var. Metropolit Kilisesi'ne çevrilen bu **Hüdavendigâr Camii** karşısında Evliya Çelebi'nin bahsettiği çınar ağacı yer alıyor. İçi kurumak üzere, büküm büküm olmuş tam bir Osmanlı çınarı. Bir zamanlar burası Karaferye'nin cami önü çınarlı meydanıydı herhalde. Etrafında da kahvehane olması lazım. Biz de küçük bir kahve bulup bir dinlenme, kahve molası veriyoruz.

Daha sonra **Medrese Camii** (1728, yeni restore edilmiş) olarak anılan Eminzâde Hacı Ahmet Ağa Camii kolaylıkla buluyoruz, ki vilayet önünde bir çınar ağacı daha sonra okul ve hemen arkasında cami. Son cemaat yeri konferans salonu olmuş, kültür merkezi olarak kullanılmış. Eski Osmanlı mektebi, şimdiki okulun yanında küçük şadırvan havuzunun, göbeği ve birkaç mezar taşı kalmış.

Tekrar vilayet karşısında **Çelebi Sinan Bey Camii** (1491)'ye doğru ilerliyoruz. Konaklar, **Alacahamam (Tuzcusinan Hamamı, 1586)** ve işte Çelebi Sinan Bey Cami (1491). Kirpi çatısının yanı başında tuğla motifli kesik minaresiyle bir garip boynunu bükmüş bize bakıyor, yabani bitkiler, kokar ağaçlar, aslan ağızları çıkmış mescidi sarmış. Karaferye, Karabahtlı Veria olmuş. İçimiz kararıyor ve ayrılıyor. Meşhur revanisi bile bizi çekmiyor.

KESRİYE

Selanik'ten 200 km kadar sonra Kesriye'ye ulaştık. Kastoria, o güzel gölün kıyısında, kirazlıklar ortasında Kesriye. Göl kıyısında kaz sürüleri uçuşuyor. Arnavut kaldırımlı, meydan çeşmeli, kiraz bahçeli, sarmaşık güllü avlularıyla Kesriye konakları, altı taş, üstü ahşap yüksek konaklar... Amaç göl manzarasına sahip olmak.

Önce Osmanlı sivil mimarisi örneklerini doya doya geziyoruz, sonra yukarılara Osmanlı mimarisinden izler aramaya koyuluyoruz. Ama doğrudan camiye değil önce medreseye rastlıyoruz. Bayağı ayakta sayılacak bir medrese. **Kesriyeli Ahmet Paşa Medresesi.**(1749) Medresenin hemen yukarısında kırık tuğla minareli, üstünün kubbesini tamamıyla ot bürümüş, yüksek apartmanlar arasında diz çöküp kalmış **Kurşunlu Camii.** Kesriye’de bayağı yorulduk Osmanlı eserlerini bulmak için koşturduk. Bulunca da önce sevindik sonra durumlarına üzüldük... Bunca yorgunluğa değdi ama doğrusu, Kesriye’nin vaziyetini de görmüş olduk. Artık gönül rahatlığıyla göl kıyısına inip orada manzaralı lokantalardan birinde bir pizza yiyebiliriz. Pek hoştu doğrusu Kesriye.

YANYA

Bu akşam her ne kadar Kesriye bize hoş gelse de hedefimiz Yanya. Kesriye Gölü Yanya Gölü yanında pek köylü kalır. Bir de üstüne üstlük Yanya’nın kalesi var ki, duvarında-surunda kitabesi, arması, saat kulesi, çınarlı kahveleri, kale altında meydanlarıyla şirin Yanya. Ayakta kalmış minareleri mübadil olmuş müminleri ile Yanya. Orası başlı başına bir araştırma konusu...

PARGA

Yanya’ya kadar gelmişken Parga’ya uğramamak olur mu, İbrahim’in Parga’sına. Bizim için hiçbir şey ifade etmeyen sıradan, şirin bir tatil kasabası olan Parga’ya. Bir açıdan bakınca Büyükada Dilburnu gibi ama denizi çok daha temiz ve plajlar açık. Biz ne denizler görmüşüz, ne plajlara girmişiz, dalmışız ama artık çıkmışız.

NARDA

Şöyle bir Preveze’ye de uğramak niyetindeyiz. Begonvilli evleri, enginarlı bahçeleriyle Preveze. Yeni Bafra, Yeni Sinop, Yeni Samsun. Anadolu’dan izler karşılıyor gelenleri. İşte saat dokuz buçukta çıktığımız Yanya’dan Parga-Preveze yoluyla 13.20’de Narda’ya girdik. Bu sefer ilk defaki gibi dağ, bayır, cami aramak yok. Elimizle koyduğumuz gibi bulduk **II. Bayezid Cami**’sini. Hatta bizden sonra **İmaret Camii** adıyla tabela bile koymuşlar. Ama camiye bir el atan olmamış. Düzgün taş döşemelerinden sütun önlerine geçiyoruz. Kapıya bir haç çizmişler. İçeride solda bir Hz. İsa ikonası. Mihrap kapatılmış, minber ortada yok. Bana en çok keyif veren, haz duyuran namazlarımı herhalde şu garip, harap II. Bayezid Cami’nde kıldım. Yüzlerce yıllık çitlembik ağacının, son yıllarını yaşayan anıt servinin, meşelerin gölgesinde taşların

üzerinde, şerefesinden sonrası kırık minarenin dibinde. Önünde erguvan ağacı arkasında portakal bahçeleri.

Narda ile Yanya arası 73 kilometre. Ama Narda'ya girip de bizim çınarın dibinde Gazi Faik Bey Köprüsü'nün karşısında Aranchthos Nehri'nin karşısında insan bir oturmaz mı? Oturur ama öyle uzun oturur kalmaz. Haydi bakalım. Tırhala'ya gideceğiz Koca Sinan'ın eserini görmeye. Grevana Sapağı'ndan sonra yol zorlaşıyor. Dağlar, dönemeçler ve kayalar. Tabi Meteora...

TIRHALA

Tırhala (Tirikala) da yine hemen bir kaleye çıkıp tepeden bir göz bakışı atıyoruz. Sonra da hemen **Osmanşah Cami**'nin durumuna bakmaya.

Tırhala Kalesi'nde havuzlu bir çay bahçesi var. Saat kulesinin dibinde kalenin hemen altı Osmanlı Mahallesi, ileride cadde üzerinde eski hapishane binası yanında Sinan'ın eseri. Osman Şah Camii ve arkasında türbesi. Sütunlu, revaklı, iki kasnak kubbeli, kitabesiz bir camii. İçinde minber yok, herhangi bir hat eseri de yok. Sandalye koymuşlar. Türbesinin önünde de bir havuz, yan tarafında bir kafe, karşısında kilise var. Bir de güzel çınar.

Artık fotoğraf çekmek ışık azaldığından pek müşkil derken “ne müşkilmiş seni sevmek, sana yâr olmak...” şimdi musiki faslıdır.

İlle de hüzzama geçilecek ve dahi mutlaka “yine bir sızı var içimde.” Ama burada fazla ızdıraba da dalmaya gerek yok. Esas acı, esas dram Drama'da. Drama'nın dramında...

SEREZ ÇARŞISI

Kavala'dan çıkıp doğrudan Selanik'e gitmek yerine Serez (eski adı Siroz) ve Drama civarlarına mübadelenin o bahtsız garip topraklarına hiç indiniz mi? Aşağı yukarı birer saatlik sürede 70 kilometrelik mesafede bizim için ne dramlar yatıyor. Serez'i daha önce çok gezmiş, çok görmüştük. Eman Tur'la çok sık gidince yerel yetkililer herhalde

biraz utanıp, itina göstermişler. **Gedik Mehmet Paşa Camii**(1492-1493)’nin sağını solunu temizlemişler. Mesiregâh Çeşmesi’nin önü ottan dikenden ayıklanmış; ama yanında yine sonradan yapılmış evler, yıkılmış duvarlar, bakımsız küçük çeşmeler. Göz alıcı çeşme mermer söveleri, kesme taştan duvarlar, hâlâ okunabilen Kuran-ı Kerim’den su ile ilgili ayetlerin bulunduğu caminin mihrap tarafına çocuk parkı ilave edilmiş. Önündeki caddenin adına da Ayasofya adı verilmiş.

Hemen yakınında bulunun diğer camiye görmek için, önce bir kaleye çıkıp seyir kulesinden aşağıya bakmak gerekiyor. II. Bayezid’ın kızı Selçuk Sultan’ın yaptırdığı **Zincirli Camii** (1492), bir süpermarketin arkasında Vourlon caddesi üzerinde, minare sıfırdan kırık ve etrafını demir bir çit ile çevirmişler. İçinde mükemmel taş ve mermer işçiliğinden minberi vardır. Sütunlar ve revağı ile kesme taştan duvarı, kırık kubbesi, yeni yapılan demir kapısı, iki kademe pencereleri, öyle bir kenarda atılmış kalmış.

Ayrıca Serez’de 16. yy dönemine ait **Mustafa Bey Camii** vardır. O da perişandır.

Serez’in esas meydandaki eseri, Bedesten’i. Orada pek perişandır. O ise ayrı bir hikâye; yağmurlu bir havada, Serez çarşısında Şeyh Bedrettin’in hikâyesi; ama onu Nazım Hikmet’in ağzından dinlemeli...

Nazım Hikmet’in Ağzından Şeyh Bedrettin;

Yağmur çiseliyor

Serez’in esnaf çarşısında

Bir bakırcı dükkânının karşısında

Bedrettin’im bir ağaca asılı...

Bırakalım geçmişte olan geçmişte kalsın. Bedrettin’in asıldığı ağaç Bedesten’in önündeki çınar mıdır diye içinden çıkılamayacak sorular sormayalım ve her zaman yaptığımız gibi kaleye doğruca çıkıp Onsekiz Gazi adlı Osmanlı mesiresi yanındaki tarihî çınar ağaçları etrafında, dere kıyılarında dolaşalım ve şu deyişi hatırlayalım:

Her şehrin bir beğenileni var

Zihne’nin bardak,

Serez’in güzeli çoktur

Evleri çardak

Boşuna değilmiş Türkiye’nin ilk güzellerinden Günseli Başar da Serezli değil miydi?

DRAMA’NIN DRAMI

Hadi bakalım Drama’nın içine bir dalalım, hâlâ Pazar kurarlar mı bir bakalım...

Drama’nın içinde kurarlar pazar

Kızlara yakışır şal ile şalvar

Vurun kızlar vurun vuralım

Bu geceki geceyi nerden bulalım?

Drama’da ekerler ayvayla hurma

Kızlara yakışır davulla zurna!

Drama aslında Serez’in gölgesinde kalmış, Kavala ile Selanik’in arkasında. Tütün üretiminin merkezi. Şehirde daha girişte bir su bolluğu, Aya Varvara’nın cümbüşü sizi karşılıyor. Çok daha yukarıda Aggiti’nin kaynaklarından çıkıp gelen başka sular da var. Alistrati köyündeki Struma nehri de bölgenin önemli su kaynağıdır.

Aya Varvara, bir büyük su parkı, eski adıyla Karpuz Kaldıran. Etrafta kafeler, restoranlar. Drama halkının nefes aldığı, eğlendiği tam bir panayır mekânı. Kıyılarında tütün depoları ve tüccarların yalıları var. Nuh Bey, Parmaksız Hasan, su değirmeni... Çarşıda biraz dolaştığınız, alıcı gözle biraz baktığınız zaman Osmanlı eserler hemen olmasa bile meraklısına ben buradayım diyor; ama ne halde!

İlk meydanda Aya Nikola Kilisesi’nin aslında **Bayezid Camii** olduğunu anlamak için biraz dikkat kesilmek gerekir. Hemen yanı başına uzanıp, biraz aşağılara indiğiniz zaman da civarda sadece geçenlerden değil ortaya çıkarıp görmek, resimlemek isteyenlerden de saklanmış bir manzara ile karşı karşıya kalıyorsunuz. Önü dükkânlarla kapatılmış, set çekilmiş Osmanlı eserleri. **Servili Arap Camii** küçük şirin bir mescid ama önü sanki Mahmud Paşa Çarşısı. Arkalarda, mahalle arasında kalmış diğerlerini yerli taksi şoförü önce bulabildi. **Mehmet Halil Ağa Camii** (restorasyon tarihi 1805-1806) duvar resimli bir zamanlar pek gözalıcı imiş şimdi acil müdahale gerekiyor, bir dönem iş

yeri olarak kullanılmış, yıpratılmış. Drama'nın cânım eserleri kâh bir çınar ağacının gölgesine sığınmışlar, kâh sokak arkalarında bırakılmışlar. Nerede o Evliya Çelebi'nin anlattığı, Osmanlı kaynaklarının yazdığı, Drama mübadillerinin naklettiği Drama. Yesari Asım Bey'in, Dramalı Hasan Bey'in Drama'sı.

“ Drama Köprüsü Bre Hasan dardır geçilmez
Soğuktur suları Bre Hasan bir tas içilmez.”

Akşamın erdiği, suların karardığı vakitte bu sefer her yerde yaptığımız fasıl geleneğimizi icra edecek halimiz kalmadı. Serhanende Bülent Katkak bu defa acı, ama gerçek teşhisi koydu ve aynen şöyle dedi: “İşte Hocam; bu da Drama'nın dramı.”